

## OCENE.

Alojzij Remec. **Magda.** Tragedija ubogega dekleta v dvanajstih scenah. V Ljubljani, 1924. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna. (Splošna knjižnica, zvezek 46.)

Nisem videl »Magde« na odru. Vem pa, da »Magda« ljudi, ki so jo videli, »boli«. Prenekateri so se namreč zgražali. Ne bom rekel, da iz zgolj malomestne priderije. Najbrže je preostro veristična osma scena (sramotišča) odbila, kakor nekoč v Kranju preglasna psovka »vlačuge« v »Pavli«. Verjamem celo, da je bil kritik v »Slovencu« neposredno istinit, prav tako kot pozneje ob Rošlinki, dasi tam nevljuden, tu najvljudnejši. Sicer, kakor sem rekel, »Magde« na odru nisem videl. Poskusil bom vendar povedati, zakaj »Magda« ljudi boli. »Magda« pomeni v Remčevem dramatičnem udeleževanju gotovo vsaj oblikovno napredek in novost. Nov shema je v Slovenceh, dasi hočejo nekateri vedeti celo pristno matico v lanskem ljubljanskem repertoarju. Sicer pa »Magda« tudi oblikovno ni popolna, ni zrela: kjer bi moral biti izraz kar najbolj karakteren (Magda, Peter), je blede in posneto cankarški; lirščina zdravo razumarske duše, sicer pa amuzična emfaza. Pa tega občinstvo ne čuti. To so poedini glasovi. »Magda« je tudi kot sozvočje krasen zgled amuzičnosti, recimo kratko, v oksimoru primer krasnega nesoglasja. Remec namreč spaja, kar se spojit ne da. Takole, prvič! Imamo pred očmi veristične like, ki bi zaslužili to ali ono buržujsko ime. Ne! Remec jih je krstil — parabolno. Drugič! Imamo od kraja do osme scene in preko same naturalistične scene, ki pa — visijo v nekakem idealno miljejnem brezprostorju. Tretjič! Fotografija življenja ni bil in ne bo še — tipiziran ethos. Remec ne veruje? Remec naj razmisli pot od akta do umetnine. Remec naj Zolaja odpre; tam bo našel, kako gre spajati naturalizem s simbolističnim elementom. Remec je žal odprl v Cankarja, ki ga je v tej smeri — zavedel na led. Zato ker je Remec »Magdo« amuzično pisal in ne živel. Zato »Magda« sedaj igralce boli, da karikirajo; zato zdaj občinstvo godrnja, da je Remec — amoralen. Remec je v »Magdi« moralen. To pa je, da ni bogve kako nov in kako globok. Zato veljaj, da se zdaj še kritik, igralec in občinstvo potrkajte na prsi in priznajte: »Za Boga! Ali smo ga res prav umeli?« Remca namreč, ki mu jaz — čestitam. Pošten Vipavec je!

Dr. I. Pregelj.

Euripides: **Medeja.** Tragedija v petih dejanjih. Iz grščine prevedel vseuč. prof. dr. Fr. Bradač. V Ljubljani, 1924. Založila Kleinmayr in Bamberg.

Ne mine skoro dan, da ne bi čitali o kaki »družinski tragediji«, ki se je zgodila v naših ali drugih krajih: mož je postal ženi nezvest, žena, v svoji časti in svoji pravici do smrti užaljena, umori moža ali pa v svojem strašnem obupu umori najprej otroke, naposled pa še sebe. Z grozo čitamo take novice. Kdo pač — si mislimo — bi mogel popisati dušno stanje take nesrečne

žene, preden izvrši čin, ki se, če kaj na svetu, takó zelo upira materinskemu srcu? Rekli bi, da človeško pero ne zmore takega popisa. In vendar ga je zmoglo! Dne 22. aprila l. 431. pred Kristom so Atenci v svojem t. zv. Dionizovem gledališču pod Akropolo gledali dramo s to-le vsebino: glavna junakinja Medeja, po večletnem srečnem zakonu zapuščena od svojega moža Jasona, plitvega sebičnega, ki iz golega pohlepa po ugodnejšem življenju, snubi hčerko kralja Kreonta v Korintu, sklene v svojem obupu strašno osveto, ki jo po silnih dušnih bojih tudi izvrši s tem, da z zastrupljenim poročnim nakitom zastrupi kraljičino in kralja ter nato umori še oba svoja otroke iz zakona z Jasonom; Jason je s tem četverim umorom smrtno zadet in uničen, osveta je izvršena — Medeja se zmagoslavno, čeprav morda s krvavečim srcem, odpelje po zraku v vozu, vlečenem od dvojice zmajev. Od tistega dne je Evripidova Medeja za vse čase predpodoba, tip zakonskih žen, ki se v svoji strašni užaljenosti — časih morda pri tem ljubosumnost nima vloge — nad možem maščujejo, ker jih je iz tega ali onega nagiba zapustil. Nešteto dram, romanov in povesti je od takrat bilo napisanih o takih ženah: vsem je — zavestno ali nezavestno — kumovala Evripidova Medeja. Odnekadaj je veljala za najslavnejšo tragedijo tega tragika. Prvič smo jo dobili sedaj tudi Slovenci v prevodu, in lahko rečem, da v zelo lepih, v gladkotekočih, brezhibnih jambih. Tudi zbori, najtežji deli drame, so krasno prevedeni. V uvodu je povedano vse potrebno. Želeli bi pa vendarle, da da bi verzi imeli številke. — Poleg glavne ideje bo čitatelj (čitateljica) še nekaj našel (našla): o »ženskem vprašanju«, enakopravnosti z možem, Medeja že prav tako razmišlja, kakor izobražene ženske 20. stoletja! Kaj je torej Evripides vse opazoval!

J. Db.

Pastuškin: **Križev pot Petra Kupljenika.** Zgodovinska povest. V Ljubljani, 1924. Izdala Zveza kult. društev. Založila Tiskovna zadruga. Natisnila Delniška tiskarna d. d. v Ljubljani. (Prosveti in zabavi št. 9.)

»Kupljenik« je ponatis iz l. 1911 (Lj. Zvon). Delo se ne bo poljudilo, a čudim se, da je moglo ostati trinajst let skoraj neopaženo. Saj je zelo svojstveno. Pomeni še tradicijo iz Tavčarske in Jurčičeve »luteranke« (orisništvo, epizodnost str. 5, 7), pa je že tudi izraz novega, osebnega sloga, nekak triptihon (Cankarstvo!). Nedorastlost je redka (str. 15., kjer je Budal padel iz svoje vloge!). Čudim se, zakaj in čemu je eden med najdarovitejšimi pripovedniki novega časa z Budalom zamolknil. Škoda ga je!

Dr. I. P.

## UMETNOST.

Mednarodna knjižna razstava v Firenzi. — Otvorjena je bila koncem aprila letošnjega leta. Prirejena je v enem velikem glavnem paviljonu in v štirih manjših, ki so razporejeni tako, da tvorijo v svoji sredini obsežen trg, kateri je na

četrta strani — nasproti glavnemu paviljonu — zaprt z velikim slavalokom, pod katerim je glavni vhod. V prvem paviljonu na desni od vhoda je prvi precej veliki oddelek določen naši državi. V istem paviljonu sledi Švica, Čehoslovaška, Peru, Siam in še par drugih držav. Paviljon je označen kot mednarodni. Malo višje na desni je prav tako velik drugi paviljon, v katerem je razstavila Francija svoje knjižno bogastvo. Njej nasproti na drugi strani trga je v svojem lastnem paviljonu Nemčija. Mednarodnemu nasproti pa je na levi paviljon za prireditve stalnih koncertov ter predavanj ob času razstave. Njegove stene so opremljene z razstavo geografskih kart. V glavnem paviljonu v osi trga nasproti glavnemu vhodu je zastopana v celi vrsti prostorov najprej Italija; v stranskih dvoranah in v ozadju pa Anglija, Amerika, Poljska, Rumunska in razstava cerkvene književnosti.

Slovane zastopa res častno Poljska. Njen oddelek preseneča po obilici, po krasni opremi in po sijajni ureditvi knjig. Čehoslovaška je zastopana z razmeroma majhno zbirko knjig, ki pa so krasno vezane. — Zelo častno se je predstavila tudi Rumunija, čije razstava ni manjša od poljske. — Veliko knjižno bogastvo predstavlja tudi Švica. — Zelo lepo zbirko presenetljivo lepo opremljenih knjig je poslala država Siam. — Italijo zastopa naravnost ogromno število laških založništev, ki tekmujejo v izdajanju lepo in smoteno opremljenih knjig iz vseh strok književnosti. Vse je urejeno tako, da se na prvi pogled vidi: a, tu so romani, — tu je poezija, — tu izdaje zakonov, — tu filozofi, — tu knjige za otroke gotovih let, — tu krasotne izdaje Danteja in Frančiška Asiškega, tam Petrarke, Boccaccia in dr. Vse je podano tako, da si je mogoče resnično predstaviti obsežnost in veličino večstoletne kulture.

Na podoben način se predstavlja tudi anglosaška knjižna kultura. Povsem svojevrsna je pa francoska razstava! Prostor je opremljen kot kak salon, stene so dekorativno poslikane, knjige so izložene kot v kaki knjižnici v obstenskih policah in v vitrinah, vdelanih v slope, ki ves prostor paviljona dele, deloma pa leže tudi na mizah tako kakor dragocene umetnine v kakem bogatem muzeju. Človek ima vtis kot da ne marajo učinkovati z nepregledno množico knjig, marveč predvsem z njihovo kakovostjo. — Ta namen se pri zgoraj opisanih izložbah nikjer ne zapazi tako jasno kot baš pri francoski. Tudi nemška razstava knjig je v tem oziru nekoliko sorodna francoski, vendar je pa pri nemški poudarjen že mnogo bolj trgovski značaj. — Sicer si morete vsako razstavljeno knjigo kupiti, a tako jasno si ni nobena druga država umestila svojega bazarja v svojo razstavo kot Nemčija. Tu se tudi ne prestanto kupujejo knjige.

Zunanja dekorativna oprema v zadnjih letih izdanih knjig in tiska kaže po pretežni večini pri vseh narodih precejšnjo sorodnost, tako da bi na prvi pogled pri večini knjig ne mogel reči: to je laško, to je francosko, angleško — ali češko. Mogoče bi nemško knjigo še najlažje spoznal — takoj

na prvi pogled. — V krasotnih izdajah težijo doseči kakovost srednjeveških rokopisnih kodeksov.

Naposled mi je govoriti še o naši izložbi. Če mislim na njo, mislim z bolestjo in z upanjem, da se bomo ob teh neprijetnih izkušnjah vsaj nekaj naučili in bo v doglednem času tudi pri nas drugače. — Železniški voz z našimi knjigami je došel v Firenzo dan pred otvoritvijo. Gospod prof. Ristić iz Belgrada, ki ima nalogo skrbeti za našo propagando v Italiji, se je sam s svojo družino lotil urejevanja razstave. — Ko so Italijani videli njegov položaj, so mu svetovali, naj razstave sploh ne otvori — a on je hotel za vsako ceno nastopiti že pri otvoritvi in se je potrudil, kar je bilo mogoče. — Edino, kar na naši razstavi vzbuja neko pozornost, je namestitev izdaj »Narodnega dela« in neka mala hrvaška zbirka knjig, dalje pravoslavne cerkvene knjige in ilustrirana srbska izdaja Danteja — vse ostalo je pa popolnoma neurejena masa knjig, ki so tudi tako pomešane, da najdeš pomešane slovenske med hrvaškimi in srbskimi ter obratno.

Iz vtisa, ki ga dobi človek na vsaj razstavi, bi sodil, da so mogoče edino Nemei sposobni, a še to, kot je že zgoraj omenjeno, predvsem kot trgovci, postaviti brez dolge in temeljite priprave izložbo na mednarodno razstavo; to pa le vsled svoje knjižne organizacije, ki je plod mnogih desetletij. — Francozi so pripravljali svojo razstavo brez dvoma po svojih najposobnejših umetniško visoko izobraženih strokovnjakih mesece in mesece. Laški založniki so delali gotovo od dne, ko so sklenili prirediti to razstavo, za njo. A pri nas —? V Ljubljani n. pr. so zadnje tri tedne pred otvoritvijo tekali in pri posameznih založbah iskali knjig, ki naj jih pošljejo, reči: na mednarodno razstavo! Tistega, ki bi mislil, kako razstava v Firenzi na licu mesta izgleda, pa sploh ni bilo. To pomeni isto, kakor poslati orkester s pevskim zborom in popolnoma novimi skladbami, naj gredo pet brez vsake predvaje na internacionalno pevsko tekmo. — Ne želim stati pred svojim narodom kot sodnik, marveč se zavadam, da sem sam kulturni delavec, ki sam v sebi čuti še vse slabosti kulturno malega naroda. — Zato želim, da se ob prihodnjih podobnih prilikah takoj, ko se izve, da se kje — bodisi doma ali zunaj — pripravlja kaka razstava ali nastop, kjer bi morali biti tudi mi zastopani, začne takoj s pripravi. Vodstvo naj se poveri sposobnemu strokovnjaku, ki mora z vso odgovornostjo svoje osebnosti jamčiti, da narod ne doživi ponižanja. Njemu naj se dovoli kredit, ki ga upravlja tista pravna oseba, ki ga dovoli, on pa naj si potem izbere pomočnikov, s katerimi si bo upal nalogo izvesti, če mu pa ne bo mogoče, bo še vedno lahko pravočasno vrnil svoj mandat. — Na ta način pa, kakor se sedaj prirejajo pri nas udeležbe na mednarodnih razstavah, je vsak uspeh že naprej nemogoč. Človek z opravičeno bojznijo misli na Pariz, ko čita v dnevniku, da imamo na dekorativni razstavi moderne umetnosti razstavljeno — šolsko računalno... In vse te razstave stanejo državno blagajno ogromen denar, ki bi bil brez dvoma lahko boljše naložen. Iv. Vurnik, arhitekt.